

COVID-19 KOŞULLARI ALTINDA TİCARİ ALACAKLARA AİT BEKLENEN KREDİ ZARARLARININ TFRS 9 KAPSAMINDA BELİRLENMESİ*

Dr. Öğr. Üyesi Erkin Nevzat GÜDELÇİ**

İnceleme Makalesi / *Review Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi

Haziran 2021, 23(2), 355 - 379

ÖZ

TFRS 9 Finansal Araçlar Standardına göre işletmeler beklenen kredi zararlarını mevcut ve geleceğe yönelik makul ve desteklenebilir bilgilere dayanarak belirlemelidirler. Ancak Covid-19 salgının yaratmış olduğu belirsizlik özellikle finansal alt yapısı zayıf işletmelerin geleceğe yönelik tahminler yapmasını zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada Covid-19'un yaratmış olduğu koşullar altında özellikle finansal kabiliyeti düşük küçük işletmeler başta olmak üzere tüm işletmeler için ticari alacaklara ait beklenen kredi zararlarının nasıl belirlenebileceği örnek üzerinden detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beklenen Kredi Zararları, TFRS 9, Karşılık Matrisi, Covid-19

JEL Sınıflandırması: M40, M41

DETERMINATION OF EXPECTED CREDIT LOSSES OF TRADE RECEIVABLES UNDER COVID-19 CONDITIONS ACCORDING TO TFRS 9

ABSTRACT

According to TFRS 9 Financial Instruments Standard, businesses should determine their expected credit losses based on current and future-oriented reasonable and supportable information. However, the uncertainty created by the Covid-19 outbreak makes it difficult for businesses with poor financial infrastructure to make predictions for the future. In this study, it has been tried to explain in detail how to determine the expected credit losses of commercial receivables for all businesses, especially small businesses with low financial capability, under the conditions created by Covid-19.

* Makale Gönderim Tarihi: 22.09.2020; Makale Kabul Tarihi: 03.01.2021

** Batman Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Muhasebe ve Finansman ABD, erkingudelci2@hotmail.com,

 <https://orcid.org/0000-0002-4163-7433>

Atıf (Citation): Güdelci, E.N. (2021). Covid-19 Koşulları Altında Ticari Alacaklara Ait Beklenen Kredi Zararlarının TFRS 9 Kapsamında Belirlenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23(2), 355-379. <https://doi.org/10.31460/mbdd.798686>

Keywords: Expected Credit Losses, TFRS 9, Provision Matrix, Covid 19

JEL Classification: M40, M41

1. GİRİŞ

2019 sonunda Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 salgını tüm dünyada hızlı bir şekilde yayılmış ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiştir. Hükümetlerin salgını durdurmak için gösterdiği önlemler neticesinde, neredeyse tüm ülkelerin ekonomileri durma noktasına gelmiştir. Birçok işletme olumsuz ekonomik durumdan dolayı kapanmak veya faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Ortaya çıkan birçok sorundan biri, işletmelerin borçlarını bu ekonomik koşullar altında vadelerinde ödeyememeleridir. Covid-19 ile birlikte finansal sektörde ortaya çıkan sıkıntı, 2008 küresel finans krizinden ve 1929 büyük burhanından daha ciddi boyutta olduğu görülmektedir (Eyers 2020).

Covid-19'un yaratmış olduğu en önemli etkilerden birinin vadeli satışlar üzerine olduğu görülmektedir. Covid-19 ile birlikte ortaya çıkan makroekonomik koşullardaki değişim, işletmelerin alacaklarını tahsil noktasında sıkıntılar yaşamalarına neden olmaktadır. TFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre işletmeler ticari alacaklar için "beklenen kredi zararlarını", mevcut ve geleceğe yönelik makul ve desteklenebilir bilgiye dayanarak önceden belirlemeleri gerekmektedir. Ancak Covid-19'un yaratmış olduğu belirsizlik koşulları altında özellikle muhasebe finans alt yapısı zayıf olan işletmelerin geleceğe yönelik beklentide bulunabilmeleri zor gözükmemektedir. Bu koşullar altında doğru tahminler yapmak her zamankinden zor olsa da, Covid-19 ile birlikte ortaya çıkan makroekonomik değişikliklerin ticari alacaklar üzerine etkisinin finansal tablolara doğru şekilde yansıtılması gerekmektedir. Bu etkilerin finansal tablolara yansıtılması birçok kuruluşun, özellikle IASB'ın, şeffaf bilgi sağlamak adına boyutu ne olursa olsun tüm işletmelerden beklentisidir.

Bu çalışmada başta küçük işletmeler olmak üzere tüm işletmelerin Covid-19 koşulları altında ve TFRS 9'a uygun şekilde, ticari alacaklara ait beklenen kredi zararlarını nasıl belirlemeleri gerektiği üzerinde durulmuştur. Özellikle küçük işletmelerin uygulamada basitleşmiş yaklaşımı çokça kullandığı ve TFRS 9'da önerilen "karşılık matrisine" göre ticari alacaklara ait beklenen kredi zararlarını tespit ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da "karşılık matrisi" üzerinden beklenen kredi zararlarının nasıl hesaplanması gerektiği örnek üzerinden açıklanmıştır. "Karşılık matrisi" geçmiş bilgilere dayanarak hesaplanmaktadır. Raporlama tarihinde geleceğe dönük makul ve desteklenebilir bir bilginin bulunması durumunda beklenen kredi zararı tutarında düzeltme yapılabilmektedir. Covid-19 salgını, karşılık matrisinde kullanılan zarar oranları ve alacak sınıflandırması gibi birçok unsurun daha önceden hiç görülmediği şekliyle değişmesine neden olmaktadır. Buna rağmen küçük işletmelerin

karmaşık hesaplamalar yapmadan söz konusu değişiklikleri değerlendirip, beklenen kredi zararlarını belirleyebilecekleri pratik yöntemler bulunmaktadır. Bu sayede TFRS 9'un belirttiği şekilde aşırı maliyet ve çabaya katlanmadan kredi zararları belirlenebilmektedir. Bu çalışmada konu hakkında teorik bilgiler verildikten sonra örnek üzerinden adım adım Covid-19 koşulları altında karşılık matrisine uygun şekilde beklenen kredi zararlarının nasıl belirlenebileceği açıklanmaya çalışılmıştır.

2. TFRS 9'A GÖRE TİCARİ ALACAKLARIN İLK KAYDA ALIMINDA ÖLÇÜMÜ

TFRS'de belirtildiği şekliyle ticari alacaklar, önemli finansman unsuruna sahip olan ticari alacaklar ve önemli finansman unsuruna sahip olmayan ticari alacaklar şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Fidan 2019, 42). TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardına göre, mal ve hizmet devredilmesi ile ödeme tarihi arasında bir fark bulunması ve alıcı için fayda sağlaması durumunda söz konusu alacak, önemli finansman unsuruna sahip ticari alacak olarak değerlendirilmektedir. Ancak mal ve hizmet devri ile ödeme tarihi arasında fark olsa dahi, alıcı için bir fayda ortaya çıkmıyor ise söz konusu alacak, önemli finansman unsuruna sahip olmayan ticari alacak olarak değerlendirilmektedir (TFRS 15, md. 60, 63). İşletmeler pratik bir uygulama olarak ticari alacağın beklenen süresi bir yıldan daha kısa ise ticari alacakların önemli finansal unsuruna sahip olmadığını varsaymaktadırlar (PWC 2015). İlk muhasebeleştirme aşamasında TFRS 15'e göre ticari alacaklar önemli finansman bileşeni içermemesi durumunda işlem bedeli üzerinden kayıtlara alınmaktadır (TFRS 9, md. 5.1.3; TFRS 15, md. 63). İşlem bedeli, işletmenin üçüncü şahıslar için elde etmiş olduğu tutarlar dışında kalan (örneğin Katma Değer Vergisi gibi) ve sattığı mal hizmeti devretmesi karşılığında elde etmeyi beklediği değerdir (TFRS 15, md. 47).

TFRS 9'a göre önemli finansman unsuruna sahip olan ticari alacaklar ilk muhasebeleştirme aşamasında gerçeğe uygun değer üzerinden kayıtlara alınmaktadır (TFRS 9, md. 5.1.1). Ticari alacaklara ait işlem maliyetleri ise gerçeğe uygun değerlere ilave edilmeli ve paranın zaman değeri dikkate alınarak, söz konusu finansman unsurunun mal ve hizmet belinden ayrıştırılması gerekmektedir (Gökgöz 2019: 169). Söz konusu malın veya hizmetin değeri dışında başka bir unsur için alınmış bir bedel var ise söz konusu bedelin tahmin edilmesi gerekmektedir (Sağlam ve Yolcu 2019, 591).

3. TFRS 9 KAPSAMINDA TİCARİ ALACAKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Finansal varlık bir işletmenin, nakit mevcudunu, alacaklarını, sözleşme karşılığı başka bir finansal varlık alım hakkını veya diğer bir işletme ile finansal varlık değişimi imkanı tanıyan belgeleri ifade etmektedir (Sağlam ve Yolcu 2019, 488). Ticari ve diğer alacaklar finansal varlık olarak değerlendirildiğinden TFRS 9 Finansal Araçlar standardı kapsamında yer almaktadır (Öztürk 2017,

599). TFRS 9'a göre finansal varlıklar, söz konusu varlıkların şirket tarafından nasıl yönetildiğini ifade eden "yönetim modeli" anlayışına bağlı olarak 3 farklı sınıfa ayrılmaktadır (PWC 2015). "Yönetim modeli" varlıkların yapısını ve risklerini belirlemek yerine, işletmelerden dikkatli bir şekilde işlerinin yapısını ve varlıklarının yönetilme şeklini belirlemesini istemektedir (Huian, 2013: 39). Yönetim modeline göre bir işletmenin üst yöneticileri tarafından finansal varlıkların yönetim şekli, onların raporlama şeklini etkilemektedir (PWC 2015). Yönetim modeline bağlı olarak finansal varlıklar şu üç gruba ayrılmaktadır (Sağlam ve Yolcu 2019, 497; BDO 2019; ACCA 2019; TFRS 9, md. 4.1.2):

- *İtfa Edilmiş Maliyet Değeri Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar*

Söz konusu finansal varlığın itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden ölçülebilmesi için iki koşulun sağlanması gereklidir.

- ✓ Söz konusu varlık sözleşmeden kaynaklı nakit akışlarını tahsil etmeyi amaçlayan bir "yönetim modeli" kapsamında işletme yönetiminde elde tutulması gereklidir.

- ✓ Finansal varlığa ait sözleşme hükümlerinin sadece anapara ve anapara faizlerine ilişkin nakit akışlarına yol açması gereklidir.

Söz konusu koşulları sağlayan finansal araçların nakit akışları sadece anapara ve anapara faizinden oluşmaktadır. Ancak bir finansal varlığın nakit akışları hisse senedi gibi fiyatı sürekli değişen bir varlığa endekslidir ise bu sınıflandırma içinde yer almayacaktır (PWC 2015). İşletmeler genel olarak ticari alacaklarını sadece nakit akışları elde etme niyeti ile tutuklarından ticari alacaklar çoğunlukla itfa edilmiş maliyeti üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. TFRS 9'a göre "itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklar" grubu ile "gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar" grubu değer düşüklüğüne tabidir. Değer düşüklüğünün tespiti halinde ise söz konusu varlıklar için "beklenen kredi zararları" ismiyle karşılık ayrılması gerekmektedir (Gökgöz 2019, 169).

- *Gerçeğe Uygun Değer Değişimi Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar*

Bu grup içinde yer alan finansal varlıkların iki şartı birden sağlamış olmaları gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır (IFRS 9 mad. 4.1.2A):

- ✓ Söz konusu finansal varlık sözleşmeye dayalı nakit akışlarının tahsili ve söz konusu varlığın satılması amacı ile elde bulundurulması,

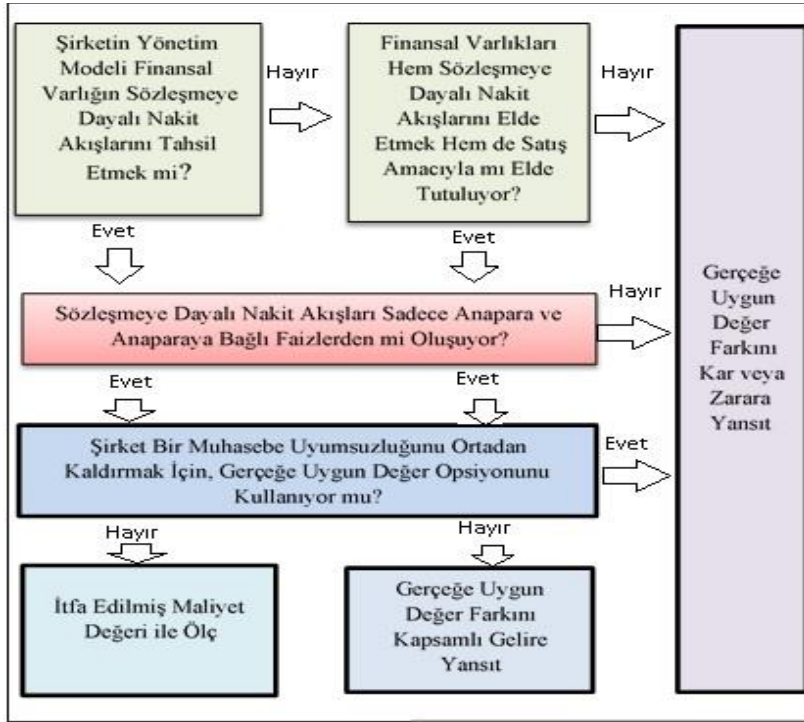
- ✓ Söz konusu finansal varlığa ait olan sözleşme şartlarının belirli vadelerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerine yol açması gereklidir.

İşletme bu varlıkları elinde bulundurarak, hem sözleşmeye dayalı nakit akımlar elde etmeyi, hem de satmayı düşünmektedir. Sözleşmeye dayalı nakit akımları genellikle belirli tarihlerde sağlanmakta ve

nakit akımları anapara ve anapara faizi ödemelerini içermektedir. Gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişiklikler ise kapsamlı gelir tablosuna yansıtılmaktadır (Gope 2018, 2388; ACCA 2019). Ticari alacaklar işletmenin belirlemiş olduğu iş modeli çerçevesinde belli bir süre sonra satılmak amacı ile elde bulundurulması durumunda, gerçeğe uygun değer değişimleri diğer kapsamlı gelire yansıtılarak, ölçülen finansal varlık olarak değerlendirilmesi gereklidir. Örneğin ticari alacaklar işletme modeli çerçevesinde faktöring şirketine satılmak amacı ile elde tutuluyor ise bu kapsamda değerlendirilmelidir (Fidan 2019, 44).

• *Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar*

Bir finansal varlık daha önceden açıklanan gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık veya itfa edilmiş maliyet değerinden ölçülen finansal varlık olarak değerlendirilmediği takdirde, gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlık grubunda yer alması gerekmektedir (Fidan 2019, 44; Gope 2018, 2388). Ticari alacaklarında içinde yer aldığı finansal varlıklar için işletme “yönetim modelinden” ayrı olarak sadece anapara ve faiz ödemelerine dayanarak finansal varlıkları bu grup içerisinde sınıflandırabilmektedir (TFRS 9 mad. 4.1.5; Gope 2018, 2388). Ticari alacakların bu şekilde sınıflandırılması mümkün olsa da uygulamada bu durum çokça rastlanmamaktadır (Fidan 2019, 45). Söz konusu yönetim modeline dayanarak finansal varlığın seçiminde kullanılacak model Şekil 1’de belirtilmiştir.



Şekil 1. Yönetim Modeli Değerlendirmesi

Kaynak: (PWC, 2017).

4. TFRS 9 KAPSAMINDA FİNANSAL VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ

Finansal varlıkların sınıflandırılması bağlı olarak değer düşüklüğü ayrılıp ayrılmayacağı belirlenmektedir. Çünkü “itfa edilmiş maliyetle değerlenen varlıklar”, “gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelirden izlenen varlıklar”, değer düşüklüğü hükümlerine tabidirler ve dolayısıyla bu varlıklar için değer düşüklüğü ayrılması gerekmektedir. Buna karşılık gerçeğe uygun değer farkı kar zararda izlenen finansal varlıklar için karşılık ayrılmamaktadır (Aytürk 2016, 135).

2008’de ortaya çıkan finansal kriz sırasında, en çok tartışılan muhasebe meselesi, TFRS 39’da belirtilen “gerçekleşmiş zarar modeliydi”. Söz konusu model karşılıkları gözlemlenebilir bir olay gerçekleşmesi halinde raporlamaktaydı. Bir başka ifade ile söz konusu model kredi zararlarını, kredi riski gerçekleşene kadar muhasebeleştirmemekteydi. “Gerçekleşen Zarar Modelinde” kullanılan kredilere ilişkin kredi zararının genelde tek bir seferde ve sonradan ortaya çıkması, buna karşılık faiz gelirinin düzenli bir şekilde muhasebeleştirilmesi, muhasebeleştirme zamanları arasında uyumsuzluğa neden olmaktadır. Dolayısıyla bu model çoğu kişi tarafından potansiyel risklerin tanımlanmasında çok yavaş olması yönüyle eleştirilmekteydi. “Gerçekleşmiş Zarar Modelinin” eksikliğini gidermek amacıyla, TFRS 9 standardında “Beklenen Kredi Zararları” şeklinde yeni bir model sunulmuştur. “Beklenen Kredi Zararları Modeline” göre beklenen kredi zararları, geleceğe yönelik beklentiler dikkate alınarak belirlenmektedir. Yeni modele göre işletme, kredi zararlarını her raporlama döneminde muhasebeleştirmeli ve ortaya çıkan yeni kredi risklerini dikkate alarak, raporlama tarihinde beklenen kredi zararlarını tekrar gözden geçirmelidir. Finansal varlığın kredi kalitesi düştükçe, sözleşmede belirtilen nakit girişinden daha düşük nakit girişi gerçekleşme olasılığı artmaktadır. Aradaki farkın bugünkü değeri ise kredi zararı olarak tanımlanmaktadır (Aytürk 2016, 135; Huiian 2013, 41; Gökgöz 2019, 169; Fidan 2019, 45). Yeni modelin temel amacı, finansal tablo kullanıcılarına finansal araçlara ait beklenen kredi zararları ile ilgili daha faydalı bilgiler sağlayabilmektir. Yeni model işletmelerin beklenen kredi zararlarını her zaman belirleyebilmelerine ve her raporlama tarihinde belirlenen kredi zararlarında güncelleme yapmalarına olanak sağlamaktadır. Bu sayede kredi riskinin gerçekleşmesi beklenmeden kredi zararları ile ilgili zamanında bilgilerin sağlanması mümkün olabilmektedir. TFRS 9’un getirdiği “Beklenen Kredi Zararları Modeli” işletmenin kredi zararlarının tespitinde geleceği de dikkate alarak işletmenin ihtiyaç duyduğu bilginin kapsamını genişletmektedir. TFRS 9, işletmelerden beklenen kredi zararlarının ölçümünü, herhangi bir gereksiz maliyete ve çabaya katlanmaksızın ulaşılan makul ve destekleyici bilgiye dayanarak belirlemelerini istemektedir (IFRS 2014, 14). İşletme beklenen kredi zararının ölçümünü, borç alan taraf, geçmiş olaylar, mevcut ve gelecek genel ekonomik koşullar gibi, makul şekilde ulaşılabilecek tüm bilgileri dikkate alarak belirlemektedir. Gelecek ekonomik koşullar ile ilgili çıkarımlar, finansal varlığın beklenen tüm ömrü için detaylı bilgi olmasa dahi yapılabilmektedir (MNP 2017, 33). İşletme değerlendirmeyi yaparken beklenen kredi zararının tutarını

değil, finansal aracın ömrü boyunca temerrüt riskinde ortaya çıkan değişikliği kullanmaktadır. Eğer işletmenin makul ve destekleyici bilgiye ulaşması aşırı bir maliyete ve çabaya katlanmadan mümkün ise sadece *vadenin geçmesi* kredi zararının belirlenmesinde yeterli değildir. Ancak işletme eğer çabaya ve maliyete katlanmaksızın bu tür bilgiye ulaşamıyor ise *vadenin geçmesi* tek başına değerlendirme için yeterli bilgi olarak kabul edilebilmektedir (TFRS 9, mad. 5.5.9-11). TFRS 9 Finansal Araçlar Standardında değer düşüklüğünün tespitinde “Genel Yaklaşım” ve “Basitleştirilmiş Yaklaşım” olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır.

4.1. Genel Yaklaşım

Genel yaklaşım, finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmesinden sonra kredi risk seviyesinin sürekli olarak takip edilip ölçüldüğü ve ortaya çıkan kredi zararlarının finansal tablolara yansıtıldığı yöntemdir (Gökgöz 2019, 169). TFRS 9 finansal varlıklardaki değer kayıpları için üç aşamalı bir yaklaşım getirilmiştir. Bu üç aşama (Aşama 1, Aşama 2 ve Aşama 3) kaydedilecek değer düşüklüğü tutarını belirlemektedir (Sy 2017, 13). Bu üç aşamalı model, finansal varlığın kredi riskinde ilk kayda alımından itibaren herhangi bir önemli artışın olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. Eğer işletmenin kredi riskinde ilk kayda alma tarihinden itibaren önemli bir artış oluşmuş ise raporlama tarihinde değer düşüklüğü ömür boyu beklenen kredi zararları için belirlenmelidir. Eğer raporlama tarihinde finansal araçlara ilişkin kredi riski ilk kayda almadan itibaren önemli bir şekilde artmamış ise değer düşüklükleri 12 aylık beklenen kredi zararları için kaydedilmelidir. Bir başka ifade ile genel yaklaşım beklenen kredi zararlarını iki temele dayalı olarak ölçmektedir; 12 aylık beklenen kredi zararları ve ömür boyu beklenen kredi zararları (Deloitte 2019). Genel yaklaşım ile her raporlama tarihinde “Beklenen Kredi Zararı” olarak kaydedilecek tutar belirlenmektedir (BDO 2019, 50);

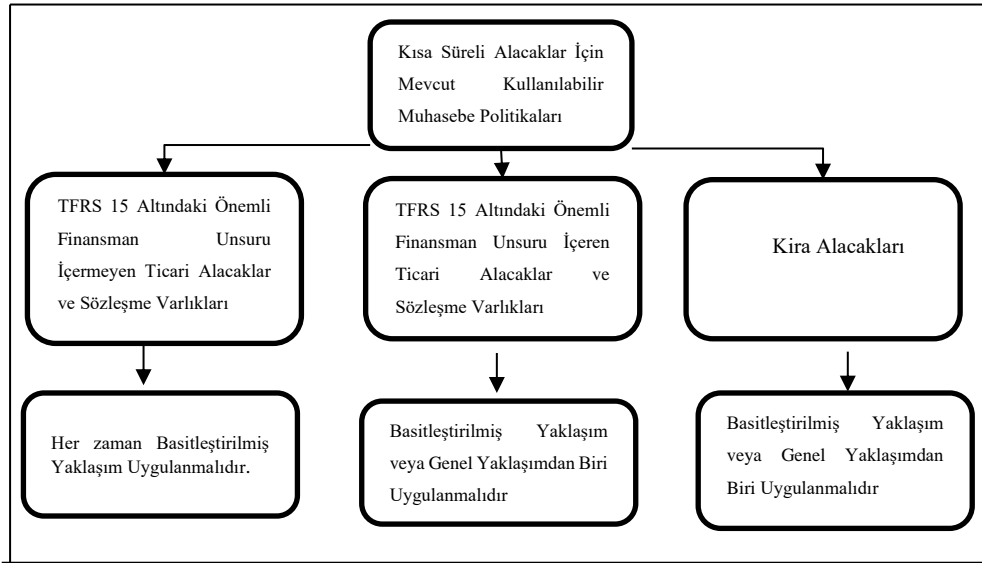
Kredi zararları sadece bankalar gibi büyük kuruluş ve işletmeleri ilgilendiren bir mesele değildir. Ticari ilişki içindeki küçük işletmelerde finansal varlıklar ile ilgili kredi zararları ile karşılaşmaktadır. Genel yaklaşıma uygun şekilde değer düşüklüğünün sürekli izlenmesi ve tespit edilebilmesi için, işletmelerin belirli imkanlara ve yetkinliğe sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca işletmelerden kısa süreli alacakları için genel yaklaşımı uygulamalarını istemek hem pratik hem de ekonomik değildir. Dolayısıyla TFRS 9’un getirmiş olduğu basitleştirilmiş yaklaşım kredi zararlarının belirlenmesinde kolaylaştırıcı bir uygulamadır (Deloitte 2019).

4.2. Basitleştirilmiş Yaklaşım

Bu yaklaşım ile işletmelerin kredi riskindeki değişiklikleri sürekli izlemelerine gerek yoktur. İşletmeler değer kayıplarını ilk kayda alımda belirlenen ömür boyu beklenen kredi zararları üzerinden hesaplamaktadır. Bu yaklaşım ticari alacaklar, sözleşme varlıkları ve finansal kiralama alacaklarına

uygulanabilmektedir. Bu varlıkların vadelerinin genellikle 12 ay veya daha kısa bir süre olması, basitleştirilmiş yaklaşımın önemli bir finansman unsuru içermeyen bu varlıklara neden uygulanabildiğini açıklamaktadır. Çünkü bu durumda bu varlıklar için 12 aylık beklenen kredi zararı, ömür boyu beklenen kredi zararına eşit olmaktadır (Sy 2017, 13-14). Ticari alacaklar, önemli bir finansman unsuru barındırmayan TFRS 15 kapsamındaki sözleşme varlıkları ve kira alacakları için işletmeler, “Genel Yaklaşım” veya “Basitleştirilmiş Yaklaşım” dan birini seçebilmektedirler (PWC 2015).

Ticari alacaklar herhangi bir önemli finansman unsurunu içermiyor ise basitleştirilmiş yaklaşımın kullanılması zorunludur. Ancak işletmeler isterler ise önemli bir finansman unsuru içeren ticari alacaklar içinde basitleştirilmiş yaklaşımı kullanabilmektedir. İşletmelerin basitleştirilmiş yaklaşımı seçmelerinin nedeni, aşırı maliyet ve çabaya katlanılmaksızın kredi zararlarını belirleyebilme imkanına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (TFRS 9, mad 5.5.15). İşletmelerin kısa süreli alacakları için belirleyebilecekleri politikaların özeti Şekil 2’de belirtilmiştir.



Şekil 2. Kısa Süreli Alacaklar İçin Muhasebe Politikaları

Kaynak: (Deloitte, 2019)

İşletmelerin beklenen kredi zararlarını hesaplamada kullanabilecekleri temerrüt olasılığı yaklaşımı, karşılık matrisi gibi çeşitli ölçüm metotları bulunmaktadır (BDO 2019, 31).

5. COVID-19 KOŞULLARI ALTINDA TİCARİ ALACAKLARA AİT BEKLENEN KREDİ ZARARLARININ TESPİTİ

Covid-19 salgınının etki büyüklüğü düşünüldüğünde tüm işletmeler için ticari ilişkileri bütünüyle etkileyen global bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Covid-19 salgını borçluların içinde bulunduğu coğrafi, sektörel ve ekonomik koşulları etkileyerek, ödeme kabiliyetlerini kısıtlandırmaktadır (Akkaş 2020, 5). Bu durum işletmelerin ticari alacak tahsilatlarını olumsuz şekilde etkilemektedir.

TFRS 9'a göre işletmeler raporlama gününde ticari alacaklar için bekledikleri kredi zararlarını muhasebeleştirmelidirler. "Beklenen kredi zararları" kavramıyla getirilmek istenen, işletmelerin mevcut ve gelecek ekonomik koşullara bakarak zarar tutarının bundan nasıl etkileneceğinin önceden belirlenmesinin sağlanmasıdır. Covid-19 salgını ile birlikte beklenen kredi zararlarının tahmininde kullanılan etkin faiz oranı veya müşteri risk grupları gibi belirli çıkarımların artık geçerli olmayabileceği görülmektedir (Spall 2020, 1).

Covid-19 salgını koşulları altında beklenen kredi zararlarının karşılık matrisi ile tespit etmek için adım adım bir yaklaşımın benimsenmesi faydalı olacaktır. Karşılık matrisinin belirlenmesinde kullanılacak adımlar şu şekilde sıralanabilir (EY 2020, 9):

1. Adım: Ticari Alacakların Gruplandırılması
2. Adım: Tarihi Zarar Oranları Belirlemek İçin Uygun Olan Periyodu Tespit Etmek
3. Adım: Süresi Geçmiş Ticari Alacak Gruplarını Tespit Etmek
4. Adım: Geleceğe Dönük Makro Ekonomik Faktörleri Dikkate Almak ve Uygun Zarar Oranını Belirlemek
5. Adım: Beklenen Kredi Zararlarını Hesaplamak

Bu çalışmada söz konusu adımlar izlenerek beklenen kredi zararlarının Covid-19 salgını koşulları altında nasıl hesaplanabileceği ele alınmaktadır.

5.1. Ticari Alacakların Gruplandırılması

Müşteri çeşitliliğine bağlı olarak işletmelerin ticari alacaklarını gruplara ayırması gerekli olabilmektedir. İşletme kredi zararları ile ilgili tecrübelerine dayanarak farklı müşteri grupları için farklı zarar ölçütleri belirleyebilmektedir (Grant Thornton 2016, 25). Zarar ölçütleri müşteriden müşteriye farklılık göstermektedir. Bu yüzden ticari alacakların gruplandırılmasının gerekli özeni gösterilerek yapılması gerekmektedir. Eğer gruplandırma uygun bir şekilde yapılmaz ise, o zaman tam anlamıyla ticari alacakları temsil eden bir zarar oranı bulunamayacaktır. Bu durumda, kötü performansa sahip

müşterilerin performansının, belirli birkaç iyi müşterinin performansınca dengelenebilmesi gibi olumsuz bir durum ortaya çıkabilecektir (EY 2020, 9). Covid-19 salgını öncesinde karşılık matrisini kullanan bir işletme, önemli şekilde farklı bir gruplandırma kullanarak beklenen kredi zararlarını hesaplayabilmekteydi. Ancak daha önceki dönemlerde kullanılan bu gruplandırmanın, Covid-19 koşullarında geçerliliğini yitirme olasılığı yüksektir. Dolayısıyla Covid-19 salgınının etkilediği müşterilerin durumlarını yansıtacak şekilde gruplandırmanın yeniden revize edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Spall 2020, 1). Bunun için işletme ilk olarak benzer kredi risk özelliklerini paylaşan ticari alacakları aynı grup içinde toplaması gerekmektedir (Kadlecova 2018). Ancak işletme Covid-19 koşulları altında kredi riskini yönlendiren tüm unsurları belirleyecek yeterli açık bir görüşe sahip olunmasa dahi, müşteri grubunu Covid-19 salgınından en çok etkilenen müşteriler ve Covid-19 salgınından az etkilenmiş müşteriler şeklinde en azından iki gruba ayırması uygun olacaktır. Covid-19 etkisi dikkate alınarak yapılan bu ayırım sonrasında zarar oranı iki grup için birbirinden tamamen farklı olacaktır. Bunun dışında bir başka ideal yaklaşım ise müşterileri Covid-19'un yarattığı baskı seviyesine bağlı olarak gruplara ayırmaktır (EY 2020, 9):

- *Minimum Baskı Grubu:* Covid-19'dan en az etkilenmiş olan grup
- *Kısa Dönemli Baskı Grubu:* 3 ay içinde Covid-19 etkisinden kurtulup tekrar faaliyete dönmüş grup
- *Orta Dönemli Baskı Grubu:* 3 aydan daha uzun faaliyete ara vermiş olup bir yıl için de faaliyete dönmesi beklenen grup
- *Uzun Dönemli Baskı Grubu:* Covid-19 nedeniyle faaliyetleri yapısal olarak etkilenmiş olan grup

5.2. Tarihi Zarar Oranları Belirlemek İçin Uygun Olan Periyodu Tespit Etmek

Ticari alacaklar için kredi riski dikkate alınarak yapılan gruplandırmadan sonra, her bir grup için tarihi zarar verisinin toplanması gereklidir. Tarihi verinin ne kadar geriye gitmesi gerektiği tamamen işletmenin yargısına bırakılmıştır. İşletme gelecekteki ticari alacakları tahsil edebileceği dönemi belirlemek için güvenilir tarihi verilerden yararlanmalıdır (Kadlecova 2018). Genelde beklenen kredi zararlarını tespit etmek için dikkate alınacak geçmişe dönük süre, normal koşullar altında üç veya beş yıllık bir süre olarak belirlenmektedir. Burada önemli olan konu kredi zararlarının belirlenmesinde kullanılacak geçmişe dönük süredeki ekonomik koşulların kredinin vadesi boyunca değişmeyeceği, gelecek dönemde de benzer şekilde kalması beklentisidir. Geçmişe dönük süre farklı müşteri grupları için farklı olabilmektedir. Covid-19'un yarattığı belirsizlik ortamında, gelecek dönem için geçmişe dönük güvenilir süreyi tespit etmek önemli seviyede tahmin ve düşünce gerektirmektedir (EY 2020, 9). Geçmişe dair süre ne gereğinden fazla kısa ne de gereğinden fazla uzun olmalıdır. Covid-19 salgınının da olduğu gibi belirlenen geçmişe ait süre artık piyasada geçerli bulunmayan şartların etkilerini içerebilmektedir. Dolayısıyla Covid-19 salgınının ekonomik etkisinin görülmeye başladığı süresinde

dikkate alınarak geçmişe dönük normalden daha kısa bir dönemin belirlenmesi doğru bir yaklaşım olacaktır (T&B 2019).

5.3. Süresi Geçmiş Ticari Alacak Gruplarını Tespit Etmek

TFRS 9'daki "Beklenen kredi zararları metodolojisi" gelecekte olması beklenen kredi zararlarının tahmini temeline dayanmaktadır. Bu yönüyle TFRS 39'da daha önceden uygulamada olan kredi zararlarının meydana çıktığı anda kaydedilmesi gerektiği anlayışından farklıdır. "Beklenen kredi zararı anlayışı", ekonomik koşullara bağlı olarak gelecekte ortaya çıkacak kredi zararlarının tahminini içerdiği için eski yöntemle göre daha geniş bir kredi zarar miktarının ayrılmasını gerektirmektedir (World Council 2016, 1). Bir karşılık matrisinde, ticari alacakların vadesinin aşıldığı gün sayısına bağlı olarak işletme tarafından belirlenen sabit oranlar kullanılabilir. Örneğin söz konusu ticari alacağın vadesi henüz daha geçmemiş ise % 1, 1- 30 gün arasında aşmış ise % 2, 30 - 90 gün arasında aşmış ise % 3, 90-180 gün arasında aşmış ise % 20 şeklinde kredi zararları için işletme tarafından karşılık ayrılabilir (TFRS 9, mad. B5.5.35). Bu gruplandırmayı yaparken işletme, tahsil imkanı kalmamış alacakları süresi geçmiş diğer alacaklardan ayırmalıdır. İşletme tahsil imkanı kalmamış alacakları tespit ederken, geçmiş deneyimlerine dayanarak süresi geçmiş alacakların ne kadar sürede tahsil edilebileceğine bakmalıdır. Covid-19 krizinin ekonomik etkileri ve hükümetler ile düzenleyici kuruluşların destekleyici önlemleri gibi değişen durumlar dikkate alındığında, işletmelerin özellikle Covid-19 salgınından en çok etkilenmiş olan müşterilere ait tahsil imkanı kalmamış alacakları yeniden değerlendirmesi gerekebilecektir (EY 2020, 11).

5.4. Geleceğe Dönük Makro Ekonomik Faktörleri Dikkate Almak ve Uygun Zarar Oranını Belirlemek

Geçmişe ait vadesi geçmiş ticari alacaklar için temerrüt oranları belirlendikten sonra söz konusu oranların geleceğe dönük ekonomik beklentiler doğrultusunda revize edilmesi gereklidir. İşsizlik, döviz kurları ve diğer makroekonomik unsurlar beklenen kredi zararlarını etkilemektedir. Eğer işletme geleceğe dönük bu unsurlarda farklılık olacağını düşünüyorsa belirlemiş olduğu geçmiş temettü oranlarında değişiklik yapması gerekecektir (T&B 2019). İşletmelerin zarar oranlarını tespit etmek için, karışık analiz tekniklerinin kullanılması gerekmektedir. Standardın gereksinimleri ile uyumlu ise basit modellerde yeterli olacaktır (EY 2020, 11).

Beklenen kredi zararlarının hesaplanmasındaki tahminler ve veriler covid-19 salgını ile birlikte değiştiği için beklenen kredi zararlarının artış göstermesi olasıdır. Örneğin Covid-19 salgını ile birlikte hükümetin kredi erteleme politikalarının değişmesi, sözleşme ödeme tarihlerinin uzatılması veya mevcut covid-19 koşulları altında tahsilatın sözleşmedeki ödeme tarihinden daha sonra yapılacağına beklenmesi, teminatların ve diğer varlıkların değerlerinin düşmesi gibi durumlarda söz konusu

alacakların tahsilat durumu farklılaşacaktır (NSW 2020; Spall 2020). İşletmeler Covid-19 etkisini dikkate alarak müşterilerini katlandıkları baskı seviyesine göre gruplandırdıysa, her bir grup için makroekonomik faktörlerin etkileri farklı olacaktır. İşletmeler Covid-19 salgınından en çok etkilenmiş olan müşterileri için farklı modeller ve hesaplama metodolojileri ile kredi zarar oranlarını tespit etmeleri gerekebilmektedir (EY 2020, 11). İşletmeler beklenen kredi zarar oranlarını, herhangi bir aşırı maliyet ve çabaya katlanmaksızın makul ve destekleyici bilgiye dayanarak belirlemesi gerekmektedir. Ancak Covid-19 salgınının yarattığı ekonomik etkiyi dikkate aldığımızda makul ve destekleyici bilgi temelinde “beklenen kredi zararlarını” belirlemek zor gözükmektedir. Basel Komitesinin¹ 2015 tarihli rehberinde, bankalar için “geleceğe dönük bilginin” kritik öneme sahip olduğu, aşırı maliyete katlanmamak veya geleceğe dönük senaryolar oluşturulamadığı için tespitinden vaz geçilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla sadece makul ve desteklenebilir bilgi eksikliği bulunduğu için “beklenen kredi zararlarının” güncellenmesinden kaçınılmasının doğru olmayacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca IASB’da (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu), ekonomik koşullardaki değişikliklerin geleceğe dönük makroekonomik beklentilere yansıtılmasını istemektedir. Kurul ayrıca ekonomik çevrenin hızlı değişimden etkilendiğini ve değişen gerçeklerin ve koşulların gözlenmesi gerektiğini belirtmektedir. IASB, Covid-19 salgınının etkilerinin geleceğe dair modellere yansıtılmadığı durumlarda dahi beklenen kredi zarar tahminleri üzerine ekleme veya düzeltmeler yapılmasını önermektedir (IFRS 2020, 2).

İşletmelerin Covid-19 salgını koşullarında gelecekte beklenen kredi zararlarının tespitini farklı şekillerde gerçekleştirmesi mümkündür:

- İşletmenin mevcut kredi zarar oranlarına bir veya daha fazla ek zarar oranı eklemek (örneğin Covid-19 öncesinde belirli bir müşteri grubu için belirlenen zarar oranı %10, % 20 ve % 30’dur. Covid-19 salgını sonrası mevcut güvenilir bilgiye dayanarak söz konusu müşteri grubuna % 50’lik yeni bir zarar oranı eklenmiştir).
- Mevcut bir veya daha fazla kredi zarar oranı olumsuz etkilenmelerinden ötürü artırılmıştır. (örneğin işletmenin daha önceden belirlediği zarar oranları % 10, % 20 ve % 30’dur. % 30’luk zarar oranında bulunan müşteri grubunun güvenilir bilgiye dayanarak, Covid-19 salgınından önemli şekilde etkilendiği için zarar oranı % 50’ye çıkartılmıştır).
- Eğer Covid-19 salgınının etkisini her bir müşteri grubu için ayrı ayrı değerlendirebilecek güvenilir ve desteklenebilir bilgi bulunmuyor ise genel bir ekleme veya düzeltme yapılması gerekmektedir.

¹ Basel Bankacılık Denetim Komitesi 1974 yılında G-10 ülkelerinin merkez bankaları öncülüğünde kurulmuştur. Komitenin amacı üye ülkeler arasındaki koordinasyonun artırılması, bankacılık alanındaki denetimlerin standartlaştırılmasıdır (Arslan, 2007: 51).

5.5. Beklenen Kredi Zararlarını Hesaplamak

Her bir ticari alacak grubuna ait beklenen kredi zararları, raporlama tarihinde zarar oranları ile süresi geçmiş ticari alacak tutarlarının çarpımı ile bulunmaktadır. Zarar oranı, Covid-19 salgını ile belirlenen her bir müşteri grubuna ait vade süresine göre ayrılmış bulunan süresi geçmiş ticari alacak gruplarına uygulanmaktadır. Her bir süresi geçmiş ticari alacak grubunun beklenen kredi zararları hesaplandıktan sonra tüm grupların kredi zararları toplamı, söz konusu müşteri grubuna ait beklenen kredi zararını vermektedir. Eğer belirli bir grup önemli bir finansal baskı veya kötüleşme yaşarsa, tarafsız bir delilin olması durumunda söz konusu grup için daha yüksek bir zarar tutarı tespit edilmektedir (Örneğin raporlama tarihinde 30 gün süresi geçmiş alacakların raporlama gününde tahsil imkanının kalmaması). Ayrı ayrı müşteri grupları için belirlenen beklenen kredi zararlarının toplamı ise raporlama tarihinde işletmenin tüm ticari alacakları için beklenen kredi zararlarını vermektedir (EY, 2020: 13).

Beklenen kredi zararlarının hesaplanmasında açıklanmış bulunan tüm faktörler düşünüldüğünde, Covid-19 salgını ile ortaya çıkan geleceğe yönelik belirsizlik söz konusu tahmin ve yargılamaları biraz daha zorlaştırmaktadır.

6. TİCARİ ALACAKLARA AİT BEKLENEN KREDİ ZARARLARININ COVID-19 KOŞULLARI ALTINDA BELİRLENMESİNE YÖNELİK ÖRNEK

Daha önceden belirtilen adımlar dahilinde ve mevcut Covid-19 koşulları altında, ticari alacaklara ait beklenen kredi zararlarının belirlenmesine yönelik örnek ve gerekli açıklamalar konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. E.Y. (2020)'deki Örnek' ten yararlanılmıştır.

Örnek

ABC limited şirketi ticari alacaklarını itfa edilmiş maliyet değeri ile değerlendirmektedir ve ticari alacakları ile ilgili değer düşüklüğünün tespitinde basitleştirilmiş yaklaşımı uygulamaktadır. İşletme gelişmiş bir muhasebe ve finans altyapısına sahip değildir. Beklenen kredi zararlarının tespiti için her bir ticari alacak grubunu ayrı ayrı sürekli olarak izleyebilme imkanı bulunmamaktadır. Dolayısıyla Covid-19 koşulları altında raporlama gününde mevcut kredi zararları genel bir ekleme yapılarak düzeltilmektedir.

Adım 1. Ticari Alacakların Gruplandırılması

İşletme, 31.12.2020 tarihinde Covid-19 salgınının küresel bir boyut alması ve bu salgının ortaya çıkardığı makroekonomik faktörlerin ticari alacaklar üzerine olan etkisini düşünerek daha önceden ticari alacaklar için uygulamakta olduğu müşteri türüne göre gruplandırma anlayışını revize etmeye kararı vermiştir. İşletme Covid-19 salgınının müşteri gruplarına olan etkilerini dikkate alarak, her bir müşteri

grubu içinde, etkilenme derecesine göre, yeni bir gruplandırma yapmıştır. Bu ayırımı yaparken işletme, salgından en çok etkilenen işletmelerin beklenen zarar oranlarının yüksek olacağını düşünmektedir. Her bir müşteri türü içindeki müşterileri etkilenme derecelerine göre;

- *Minimum Baskı Grubu*
- *Kısa Dönemli Baskı Grubu*
- *Orta Dönemli Baskı Grubu*
- *Uzun Dönemli Baskı Grubu* olmak üzere dörde ayırmıştır.

Adım 2. Tarihi Zarar Oranları Belirlemek İçin Uygun Olan Periyodu Tespit Etmek

Covid-19 salgını ile birlikte işletme daha önceden piyasalarda geçerli olmayan koşullar altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Dolayısıyla işletme beklenen kredi zararlarını tespit etmede kullanacağı geriye dönük süreyi belirlerken, artık piyasada geçerli olmayan şartları içeren uzun bir periyodu seçmek yerine, Covid-19 salgınının etkilerini içeren bir yıl gibi kısa bir periyodu seçmenin beklenen kredi zarar oranını hesaplamada daha doğru sonuç vereceğini düşünmektedir.

Adım 3. Süresi Geçmiş Ticari Alacak Gruplarını Tespit Etmek

İşletme süresi geçmiş ticari alacak gruplarını, Covid-19 salgınının ticari alacakların tahsilatı üzerine yapmış olduğu etkiyi dikkate alarak belirlemiştir. İşletme vadesi geçmiş ve geçmemiş ticari alacaklarını; vadesi geçmemiş alacaklar; vadesi 1-30 gün arası geçmiş alacaklar; vadesi 31-60 gün geçmiş alacaklar; vadesi 61-90 gün geçmiş alacaklar; vadesi 91-120 gün geçmiş alacaklar ve vadesi 120 günden daha fazla geçmiş alacaklar, şeklinde gruplandırmaya karar vermiştir. Vadesi 120 günden fazla geçmiş olan alacakların mevcut koşullar altında tahsil imkanının kalmadığı düşünülmektedir. Tablo 1 geçmişe dönük belirlenen bir yıllık dönemdeki süresi geçmiş ve geçmemiş ticari alacak gruplarını aylık dönemler halinde göstermektedir.

Tablo 1. ABC İşletmesinin Bir Müşteri Grubuna Ait Süresi Geçmiş ve Geçmemiş Ticari Alacak Tutarları

Aylar	Vadesi Geçmemiş	1-30 Gün	31-60 Gün	61-90 Gün	91-120 Gün	120 Günden Uzun	TOPLAM
Ocak 2020	40.000	30.000	25.000	20.000	12.000	19.000	138.000
Şubat 2020	43.000	35.000	24.000	23.000	13.000	20.000	150.000
Mart 2020	45.000	41.000	30.000	22.000	14.000	22.000	166.000
Nisan 2020	45.000	42.000	39.000	24.000	15.000	24.000	180.000
Mayıs 2020	48.000	44.000	39.000	34.000	17.000	25.000	197.000
Haziran 2020	50.000	45.000	40.000	35.000	18.000	28.000	207.000

Temmuz 2020	50.000	46.000	40.000	36.000	19.000	31.000	213.000
Ağustos 2020	50.000	45.000	43.000	37.000	21.000	34.000	219.000
Eylül 2020	51.000	45.000	44.000	38.000	22.000	38.000	227.000
Ekim 2020	52.000	49.000	44.000	40.000	24.000	42.000	238.000
Kasım 2020	55.000	50.000	47.000	40.000	25.000	46.000	250.000
Aralık 2020	58.000	50.000	48.000	42.000	27.000	51.000	262.000

ABC işletmesi süresi geçmiş tarihi ticari alacak tutarlarını ve alacakların yaşlandırma yöntemini kullanarak gözlemlenen akış oranlarını belirlemektedir. İşletme daha sonra süresi geçmiş ticari alacak gruplarına ait akış oranlarının ortalamasını alarak grupların ortalama akış oranlarını tespit etmektedir. Ticari alacak gruplarına ait akış oranları aylar itibariyle Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Alacakların Yaşlandırılması ile Akış Oranlarının Hesaplanması

Aylar	1-30 Gün	31-60 Gün	61-90 Gün	91-120	120 Günden Uzun
Ocak 2020	% 75*	% 70*	% 80*	% 50*	% 23
Şubat 2020	% 87,5	% 80	% 92	% 65	% 14
Mart 2020	% 95,3	% 85,7	% 91,6	% 61	% 21
Nisan 2020	% 93,3	% 95,1	% 80	% 68	% 11
Mayıs 2020	% 97,7	% 92,8	% 87,2	% 71	% 9
Haziran 2020	% 93,7	% 90,9	% 89,7	% 53	% 9
Temmuz 2020	% 92	% 88,8	% 90	% 54	% 6
Ağustos 2020	% 90	% 93,4	% 92,5	% 58	% 15
Eylül 2020	% 90	% 97,7	% 88,3	% 59	% 24
Ekim 2020	% 96	% 97,7	% 90,9	% 63	% 22
Kasım 2020	% 96,1	% 95,9	% 90,9	% 62,5	% 20
Aralık 2020	% 90,9	% 96	% 89,3	% 67,5	% 24
Ortalama Tarihi Akış Oranları	% 91,4	% 90,3	% 88,5	% 61	% 16,5

Tablo 2’deki her bir alacak grubunda yer alan akış oranı, o ay içinde tahsil edilmemiş ve bir sonraki süresi geçmiş alacak grubuna aktarılan ticari alacakların yüzdesini göstermektedir. Söz konusu oran Tablo 1’deki süresi geçmiş ve geçmemiş tarihi ticari alacak tutarları ile belirlenmektedir. Örneğin Ocak 2020’de vadesi geçmeyen ticari alacak tutarı 40.000 TL’dir. Covid-19’un etkisini gösterdiği tarihi verilere göre, bu 40.000 TL’den, 35.000 TL’si vadesinde ödenememekte ve Şubat 2020’de, bir sonraki

* Gruplara ait Aralık ayı tarihi ticari alacak tutarları bilinmediğinden Ocak ayı akış oranları farazi olarak verilmiştir.

süresi geçmiş alacak grubu olan 1-30 gün grubuna aktarılmaktadır. Mart 2020’de ise 35.000 TL’lik bu ticari alacak tutarının 30.000 TL’lik kısmı, 30 gün içinde ödenmediğinden bir sonraki süresi geçmiş alacak grubu olan, 31-60 gün grubuna aktarılmaktadır. Tablo 1’de yer alan tüm alacak tutarları için aynı mantık geçerlidir. Tablo 2’deki akış oranları ise Tablo 1’deki süresi geçmiş alacak tutarlarının oran olarak ifade edilmiş halidir. Örneğin, Ocak 2020’de vadesi geçmeyen alacak tutarı 40.000 TL’dir. Bunun 35.000 TL’si ödenmediğinden % 87,5’lik ($35.000/40.000 \times 100$) kısmı, Şubat’ta bir sonraki alacak grubu olan, 1-30 gün grubuna aktarılmıştır. Benzer şekilde Şubat ayında bu 35.000 TL’lik tutarın, 30.000 TL’si tahsil edilememekte ve Mart ayında % 85,7’lik ($30.000/35.000 \times 100$) kısmı, bir sonraki süresi geçmiş ticari alacak grubu olan 31-60 gün grubuna aktarılmaktadır. Tablo 2’deki diğer akış oranları da aynı mantık ile hesaplanmıştır. Daha sonra her bir süresi geçmiş alacak grubunda yer alan oranlar toplanıp, 12 aya bölünerek, gruplara ait ortalama alacak akış oranları hesaplanmaktadır.

ABC işletmesinin süresi geçmiş ticari alacak gruplarına ait ortalama akış oranları belirlendikten sonra, bu akış oranlarına dayanarak, her bir gruba ait zarar oranları Tablo 3’de hesaplanmıştır.

Tablo 3. Ticari Alacak Gruplarının Zarar Oranlarının Tespiti

Ticari Alacak Grupları	Vadesi Geçmeyen	1-30 Gün	31-60 Gün	61-90 Gün	91-120 Gün	120 Günden Uzun
1-30 Gün	% 91,4					
31-60 Gün	% 90,3	% 90,3				
61-90 Gün	% 88,5	% 88,5	% 88,5			
91-120 Gün	% 61	% 61	% 61	% 61		
120 Günden Fazla	% 16,5	% 16,5	% 16,5	% 16,5	% 16,5	
Grupların Tarihi Zarar Oranları	% 7,3	% 8	% 8,9	% 10	% 16,5	% 100

Tablo 3’deki verilere göre süresi geçmemiş 100 TL’lik bir alacak tutarının, 91,4 TL’si tahsil edilemeyip, bir sonraki alacak grubu olan 1-30 gün alacak grubuna aktarılmaktadır. Bu tutarın 82,5 TL’si ($91,4 \text{ TL} \times 0,903$) ise o ay içinde tahsil edilemediği için, 31-60 gün alacak grubuna aktarılmıştır. 82,5 TL’lik tutarın % 88,5’i, yani 73,01 TL’si, o ay içinde tahsil edilememiş ve bir sonraki alacak grubu olan 61-90 gün grubuna aktarılmıştır. 73,01 TL’nin % 61’i, yani 44,53 TL’si ise bir aylık sürede tahsil edilememiş ve 91-120 gün grubuna aktarılmıştır. 44,53 TL’nin % 16,3’nün, yani 7,3 TL’sinin artık tahsil imkanı kalmamıştır. Dolayısıyla, Covid-19’ün etkisinin görülmeye başladığı 2020 yılının ticari alacaklara ait tahsilat verilerine göre, vadesi geçmeyen alacakların % 7,3’ü tahsil edilememiş ve bu gruba ait tarihi zarar oranı % 7,3 olarak belirlenmiştir. Diğer ticari alacak gruplarına ait zarar oranları da benzer mantıkla hesaplanmaktadır.

Adım 4. Geleceğe Dönük Makro Ekonomik Faktörleri Dikkate Almak ve Uygun Zarar Oranını Belirlemek

Tablo 5'deki süresi geçmiş ticari alacak gruplarına ait zarar oranları, Covid-19 salgının etkilerini de içeren, 2020 yılına ait süresi geçmiş ve geçmemiş tarihi ticari alacak tutarları dikkate alınarak hazırlanmıştır. İşletme 2021 yılında Covid-19 salgınının ekonomik etkilerini arttıracığını düşünmektedir. İşletme 2021 yılı başındaki mevcut durumu ve 2021 yılı boyunca Covid-19'un yaratacağı ekonomik belirsizlikleri dikkate alarak, ticari alacaklar ile ilgili daha fazla tahsilat problemleri yaşayacağını düşünmektedir. Ancak işletme, TFRS 9'da belirtilen aşırı maliyet ve çabaya katlanmaksızın geleceğe dönük güvenilir bilgiye ulaşarak, tarihi kredi zarar oranlarını revize etmenin, Covid-19 koşulları altında zor olduğunu belirlemiştir. Buna rağmen işletme güvenilir finansal bilgi sağlamak adına, IASB'nin önerdiği şekilde, beklenen kredi zararlarında meydana gelen değişiklikleri mali tablolarına yansıtma istemektedir. İşletme daha önceki ekonomik krizlerdeki deneyimlerine dayanarak, Covid-19 salgınının neden olacağı işsizlik, enflasyon gibi makroekonomik faktörlerdeki kötüleşmenin, beklenen kredi zararları ile doğrudan ilişkili olduğunu ve bu unsurlardaki değişimin, beklenen kredi zararlarını benzer şekilde arttıracığını beklemektedir. Dolayısıyla işletme, yaptığı analizler sonucunda, Covid-19 salgınından etkilenme derecesine paralel olarak, her bir grup arasında % 2 fark olacak şekilde, grupların belirlenen tarihi ticari alacak zarar oranlarına ekleme yapmaya karar vermiştir. En çok etkilenen uzun dönem baskı grubunun zarar oranına ise bir önceki gruptan % 4 fark olacak şekilde ekleme yapılmıştır.

- *Minimum Baskı Grubu* % 2
- *Kısa Dönemli Baskı Grubu* % 4
- *Orta Dönemli Baskı Grubu* % 6
- *Uzun Dönemli Baskı Grubu* % 10

İşletme söz konusu baskı gruplarını dikkate alarak grupların tarihi alacak oranlarını belirtildiği şekilde Tablo 4'deki gibi revize etmiştir.

Tablo 4. Baskı Gruplarının Düzeltilmiş Zarar Oranlar

Baskı Grupları	Süresi Geçmemiş	0-30 Gün	31-60 Gün	61-90 Gün	91-120 Gün	120 Günden Uzun
Tarihi Zarar Oranları	% 7,3	% 8	% 8,9	% 10	% 16,5	% 100
Minimum Baskı Grubu	% 9,3	% 10	% 10,9	% 12	% 18,5	% 100
Kısa Dönemli Baskı Grubu	% 11,3	% 12	% 12,9	% 14	% 20,5	% 100
Orta Dönemli Baskı Grubu	% 13,3	% 14	% 14,9	% 16	% 22,5	% 100
Uzun Dönemli Baskı Grubu	% 17,3	% 18	% 18,9	% 20	% 26,5	% 100

Tablo 1’de Ocak ayındaki tüm süresi geçmiş ve geçmemiş alacak tutarları belirtilmiştir. Ocak ayındaki söz konusu alacak gruplarında yer alan tutarlar, dönem başındaki yaşlandırma işlemi başlamadan önceki toplam ticari alacak tutarlarıdır. Covid-19 salgını sonrası işletme, müşteri gruplarını ayrıca Covid-19’dan etkilenme derecesine bağlı olarak baskı gruplarına ayırmıştır. Zarar oranlarının belirlenmesinde olduğu gibi baskı gruplarının yaşlandırma işlemi başlamadan önceki Ocak ayı tutarlarının ticari alacak gruplarına göre ayrıca ayrılması gerekmektedir. Tablo 5’de, Ocak ayındaki süresi geçmiş ve geçmemiş her bir ticari alacak grubunda belirtilen toplam alacak tutarlarının baskı gruplarına göre ayrılmış şekli bulunmaktadır.

Tablo 5. Baskı Gruplarının Süresi Geçmiş ve Geçmemiş Ocak Ayı Ticari Alacak Tutarları

Baskı Grupları / Ticari Alacak Grupları	Süresi Geçmemiş	0-30 Gün	31-60 Gün	61-90 Gün	91-120 Gün	120 Günden Uzun
Minimum Baskı Grubu	7.000	5.000	3.000	3.500	1.000	5.000
Kısa Dönemli Baskı Grubu	9.000	3.500	2.500	1.500	500	3.500
Orta Dönemli Baskı Grubu	11.000	10.500	8.500	6.000	1.000	7.000
Uzun Dönemli Baskı Grubu	13.000	11.000	11.000	9.000	1.500	3.500
Ocak Ayı Grupların Ticari Alacak Toplamları	40.000	30.000	25.000	20.000	4.000	19.000

Tablo 5’de baskı gruplarının Ocak ayı süresi geçmiş ve geçmemiş alacak tutarları belirlendikten sonra, düzeltilmiş beklenen zarar oranları kullanarak, 2021 yılına ait beklenen kredi zarar tutarları hesaplanmalıdır. Tablo 6’da, Covid-19’un makroekonomik etkilerini yansıtan her bir baskı grubuna ait beklenen kredi zarar tutarları alacak gruplarına göre tespit edilmiştir.

Tablo 6. Beklenen Kredi Zarar Tutarları

Ticari Alacak Grupları	Minumum Baskı Grubu			Kısa Dönemli Baskı Grubu			Orta Dönemli Baskı Grubu			Uzun Dönem Baskı Grubu		
	Alacak Tutarı	Bek. Zarar Oranı	Bek. Zarar Tutarı	Alacak Tutarı	Bek. Zarar Oranı	Bek. Zarar Tutarı	Alacak Tutarı	Bek. Zarar Oranı	Bek. Zarar Tutarı	Alacak Tutarı	Bek. Zarar Oranı	Bek. Zarar Tutarı
S.Geç-memiş	7.000	% 9,3	651	9.000	% 11,3	1.017	11.000	% 13,3	1.463	13.000	% 17,3	2.249
0-30 Gün	5.000	% 10	500	3.500	% 12	420	10.500	% 14	1.470	11.000	% 18	1.980
31-60 Gün	3.000	% 10,9	327	2.500	% 12,9	322,5	8.500	% 14,9	1.266,5	11.000	% 18,9	2.079
61-90 Gün	3.500	% 12	420	1.500	% 14	210	6.000	% 16	960	9.000	% 20	1.800
91-120 Gün	1.000	% 18,5	185	500	% 20,5	102,5	1.000	% 22,5	225	1.500	% 26,5	397,5
120 Gün. Uzun	5.000	% 100	5.000	3.500	% 100	3.500	7.000	% 100	7.000	3.500	% 100	3.500
TOPLM	24.500		7.083	20.500		5.572	44.000		12.384,5	49.000		12005,5

Eğer yukardaki baskı gruplarından ayrı olarak Covid-19'dan ekonomik açıdan daha fazla olumsuz etkilenmiş müşteri veya müşteriler var ise etkilenme derecelerine göre farklı beklenen kredi zarar oranları ve tutarları belirlenebilmektedir. İşletme 31.12.2020 tarihinde toplam beklenen kredi zararını, söz konusu müşteri grubunda yer alan tüm baskı grupları için toplam olarak 37.045 TL (7.083 + 5.572 +12384,5 + 12.005,5) olarak belirlemiştir. İşletme diğer müşteri gruplarına ait beklenen kredi zararlarını belirlemek için benzer hesaplamaları yapmalıdır. Söz konusu alacak gruplarına ait beklenen kredi zararlarının toplamı ise işletmenin tüm alacaklarına ait beklenen kredi zarar tutarlarını verecektir. İşletme ticari alacaklar ile ilgili belirlemiş olduğu beklenen kredi zararlarını, kar zarar tablosuna aktarması gerekmektedir. İşletmenin geleceğe yönelik ticari alacaklar için ayırmış olduğu beklenen kredi zararlarında azalma olması durumunda ise beklenen kredi zararları iptal edilmelidir. Örnek 2'deki tek bir müşteri grubu için beklenen kredi zararının kaydı, raporlama günü olan 31.12.2020'de aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

31.12.2020		
128 Şüpheli Ticari Alacaklar		37.045
128.01 Min. Baskı. Grubu	7.083	
128.02 Kısa D. Baskı Gubu	5.572	
128.03 Orta D. Baskı Grubu	12.384,5	
128.04 Uzun D. Baskı Grubu	12.005,5	
120 Alıcılar		37.045
120.01 Min. Baskı. Grubu	7.083	
120.02 Kısa D. Baskı Gubu	5.572	
120.03 Orta D. Baskı Grubu	12.384,5	
120.04 Uzun D. Baskı Grubu	12.005,5	

31.12.2020		
654 Beklenen Kredi Zararları		37.045
654.01 Min. Baskı. Grubu	7.083	
654.02 Kısa.D. Baskı Grubu	5.572	
654.03 Orta. D. Baskı Grubu	12.384,5	
654.04 Uzun. D. Baskı Grubu	12.005,5	
129 Beklenen Kredi Zararları Karşılığı		37.045
129.01 Min. Baskı. Grubu	7.083	
129.02 Kısa D. Baskı Gubu	5.572	
129.03 Orta D. Baskı Grubu	12.384,5	
129.04 Uzun D. Baskı Grubu	12.005,5	

7. SONUÇ

TFRS 9 kapsamında ele alınan ve işletme için en önemli finansal araçlardan biri “ticari alacaklardır”. Ticari alacaklar ile ilgili “beklenen kredi zararlarının” tespitinde, “genel yaklaşım” ve “basitleştirilmiş yaklaşım” olmak üzere iki yaklaşım kullanılmaktadır. Ancak genel yaklaşıma uygun şekilde işletmelerin beklenen kredi zararlarını tespit edebilmeleri için güçlü bir muhasebe ve finans alt yapılarına sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla piyasadaki birçok işletme beklenen kredi zararlarının tespitinde, genel yaklaşım yerine basitleştirilmiş yaklaşımı tercih etmektedir. Basitleşmiş yaklaşım, pratik bir uygulama olarak, kredi risklerindeki değişikliklerin sürekli izlenmesi yerine, raporlama tarihindeki kredi risklerini dikkate alarak, beklenen kredi zararlarının hesaplanmasına imkan vermektedir. TFRS 9’da raporlama gününde beklenen kredi zararlarının basitleştirilmiş yaklaşıma göre hangi yöntemle hesaplanması gerektiği ile ilgili bir zorlamada bulunmamaktadır. Ancak karşılık matrisi yönteminin kullanılabilmesi önerilmektedir.

Covid-19 salgını ile birlikte İşletmeler tamamen farklı bir ekonomik çevrede faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmışlardır. Ancak söz konusu makroekonomik faktörlerdeki değişime işletmelerce yaygın bir şekilde kullanılmakta olan basitleşmiş yaklaşıma göre beklenen kredi zararlarının nasıl hesaplanması gerektiği sorusunu gündeme getirmiştir. TFRS 9 standardına göre, işletme beklenen kredi zararlarını, aşırı maliyet ve çabaya katlanmadan, makul ve desteklenebilir bilgiye dayanarak hesaplamalıdır. Ancak Covid-19 koşullarının yaratmış olduğu ekonomik şok altında, özellikle alt yapısı zayıf küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, kısa dönemde ortaya çıkan değişikliklerin ve belirsizliklerin, finansal varlıklar üzerindeki etkilerini tam olarak belirleyememektedir. Buna rağmen IASB ve Basel Denetim Komitesi finansal tablolarda şeffaf ve güvenilir finansal bilgi sağlamanın her şeyden önemli olduğunu, aşırı maliyet ve çabaya katlanmak gerekse dahi bu bilginin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardına uygun şekilde, işletmenin kredi zararlarını belirtmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, yaklaşım şekli ayırt etmeden, tüm işletmelerin mali tablolarında Covid-19 salgınının yaratmış olduğu mevcut ve potansiyel etkileri yansıtmaları önem arz etmektedir.

Bu çalışmada özellikle ticari alacaklara ait beklenen kredi zararları üzerine durulmuştur. Covid-19 koşulları altında beklenen kredi zararların tespitinde, başlıca öne çıkan hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Covid-19 koşulları altında söz konusu ticari alacaklara ait beklenen kredi zararları hesaplanırken, müşterilerin etkilenme dereceleri dikkate alınarak, ticari alacaklar için farklı bir ayırım yapılabilmektedir. Burada önemli sorunlardan biri, işletmelerin müşterilerini etkilenme derecelerine göre ayırabilme yeteneklerinin olup olmadığıdır. Ancak işletmeler, kabiliyetleri ölçüsünde, müşterileri en azından Covid-19’dan çok ve az etkilenen şekilde ikiye ayırabilmelidir. Bu şekilde bir ayırım özellikle kabiliyetleri düşük küçük işletmeler için uygun gözükmemektedir.

- Covid-19 salgınının yaratmış olduğu ekonomik koşullar içinde geçmişe dönük ne kadarlık bir periyodun dikkate alınması gerektiği bu süreçteki bir başka önemli sorun olarak gözükmektedir. Çok kısa bir süre Covid-19'un yarattığı etkileri tam olarak yansıtamayacak, çok uzun bir süre ise Covid-19'un etkilerini içermeyen bir dönemin hesaplamalara dahil edilmesine neden olacaktır.
- Kredi zarar oranlarının Covid-19'un yarattığı mevcut ve geleceğe dönük beklentileri yansıtması gerekmektedir. TFRS 9 katı kurallar koymamakta ve bu oranın tespitinde işletmelere esneklik sağlamaktadır. Burada işletmeler, geçmiş benzer ekonomik krizlerdeki makroekonomik göstergeler kullanarak, Covid-19'un yarattığı makroekonomik etkileri, beklenen kredi zararlarına yansıtılabilmektedir. Bu sayede küçük işletmeler, karmaşık analiz yöntemleri kullanmadan, kredi zararlarını tespit etme imkanına sahip olabilmektedir.
- Covid-19 ortamında geleceğe yönelik tahmin yapmak zor gözükse de, TFRS 9'un getirmiş olduğu basitleşmiş yaklaşım sayesinde, küçük işletmeler dahil tüm işletmelerin kabiliyetleri ölçüsünde, beklenen kredi zararlarını belirleme imkanları olduğu gözükmektedir. İşletmenin kabiliyetinden bağımsız şekilde beklenen kredi zararlarını mümkün olduğunca doğru şekilde belirlemeye çalışması, hiç belirlememenin yaratacağı bilgi eksikliğinden kaynaklı problemlerden çok daha iyi olacağı gözükmektedir.

YAZARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve finansal destek alınmamıştır.

AUTHOR'S DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

KAYNAKÇA

- ACCA. 2019. <https://www.accaglobal.com/in/en/student/examsupport-resources/Professional-examsstudy-resources/strategic-business-reporting/technical-articles/ifrs-9.html> (Erişim Tarihi: 11.06.2020).
- Akkaş, J. 2020. "Covid-19 Salgınının Finansal Raporlama Etkileri", https://www.grantthornton.com.tr/globalassets/1.-member-firms/turkey/ifrs-yayinlar/covid-19_sfretkileri.pdf (Erişim Tarihi: 24.08.2020).
- Arslan, İ. 2007. "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18, 49-66.

- Aytürk, Y. 2016. “IFRS 9 Finansal Araçlar Kapsamında Yeni Değer Düşüklüğü Modeli ve Bankacılık Sektörüne Etkileri”, Mali Cözüm Dergisi, 26, 133-143.
- BDO. 2019. https://global-www.bdo.global/getmedia/6c6d6b82-65d6-4099-b150f381812710e5/IFRS9_FinancialInstrumentsscre.aspx (Erişim Tarihi:10.05.2020).
- Deloitte. 2019 <https://www2.deloitte.com/cy/en/pages/risk/articles/ifrs-9-financialinstruments.html#:~:text=Consequently%2C%20IFRS%20%20allows%20entities,significant%20increases%20in%20credit%20risk.> (Erişim Tarihi: 05.06.2020).
- EY. 2020. https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_in/topics/financial-accounting-advisory-services/2020/05/impact-on-the-expected-credit-loss.pdf?download (Erişim Tarihi: 24.08.2020).
- Eyers, J. 2020. “Banks Struggle with New Loan Loss Rules, Bad Debts Tipped to Hit \$14b’, The Australian Financial Review”, <https://www.afr.com/companies/financial-services/banks-struggle-with-new-loan-loss-rules-bad-debts-tipped-to-hit-14b-20200331-p54fjs> (Erişim Tarihi: 07.04.2020).
- Fidan, M.M. 2019. “Ticari Alacaklarda Değer Düşüklüğü-TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımı ve Vergi Usul Kanunu Karşılaştırılması”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 81, 37-58.
- Gope, A. 2018. “Classification and Measurement of Financial Instrument: IFRS 9”, International Journal of Creative Research Thoughts, 6(1), 2320-2882.
- Gökgöz, A. 2019. “TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı Çerçevesinde Ticari Alacaklara İlişkin Beklenen Kredi Zararlarının Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi”, Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 5(2), 163-178.
- Grant Thornton. 2016. <https://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/ifrs/get-ready-for-ifrs-9-issue-2-the-impairment-requirements.pdf> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).
- Huian, M.C. 2012. “Accounting for Financial Assets and Financial Liabilities According to IFRS 9”, Annals of The Alexandru Ioan Cuza University-Economics, 59(1), 27-47.
- IFRS. 2014. <https://www.ifrs.org/-/media/project/financial-instruments/project-summaries/ifrs-9-project-summary-july-2014.pdf>
- IFRS. 2020. <https://cdn.ifrs.org/-/media/feature/supporting-implementation/ifrs-9/ifrs-9-ecl-and-coronavirus.pdf?la=en> (Erişim Tarihi: 02.09.2020).

- Kadlecova, J. 2018. “Applying the Expected Credit Loss Model Under IFRS 9 to Trade Receivables”, <https://www.dreport.cz/en/blog/applying-the-expected-credit-loss-model-under-ifs-9-to-trade-receivables/> (Erişim Tarihi: 25.08.2020).
- MNP. 2017. <https://www.mnp.ca/SiteAssets/media/PDFs/APSG/2017/2017-02-ifs-9-impairment-guide-final-version-apr-2017-update.pdf> (Erişim Tarihi: 04.06.2020).
- NSW. 2020. <https://www.treasury.nsw.gov.au/sites/default/files/2020-05/Guidance%20-%20ECL%20assessment%20-%20and%20Covid19%20%281%29.pdf> (Erişim Tarihi: 31.08.2020).
- Öztürk, E. 2017. “Finansal Varlıkların Ölçme ve Muhasebeleştirme Esaslarının Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından Karşılaştırılması”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 594-617.
- PWC. 2015. <https://www.pwc.com.tr/tr/services/ufers/pdf/ufers-9-yayini-finansal-araclar-siniflandirma-ve-olcmet.pdf> (Erişim Tarihi: 28.05.2020).
- PWC. 2017. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifers/publications/ifers-9/ifers-9-understanding-the-basics.pdf> (Erişim Tarihi: 05.06.2020).
- Sağlam, D. ve Yolcu, M. 2019. *Uygulamalı UFRS TFRS Rehberi*, Muhasebe Kitapları, Bursa.
- Spall, C. 2020. “Covid-19 How Are Expected Credit Losses On Trade Receivables İmpacted”, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/04/covid19-expected-credit-losses.pdf> (Erişim Tarihi: 24.08.2020).
- Sy, S. 2016. *Impairment Modelling for Financial Assets Under IFRS 9*. Master Thesis Business Engineering Universite Catholique de Louvan (Belgique).
- T&B. 2020. TFRS 9 Beklenen Kredi Zararında (Şüpheli Alacak Karşılığı) Ne Söylüyor. <https://www.tnbakademi.com/post/tfrs-9-beklenen-kredi-zarar%C4%B1nda-%C5%9F%C3%BCpheli-alacak-kar%C5%9F%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ne-s%C3%B6yl%C3%B> (Erişim Tarihi: 31.08.2020).
- TFRS 15. 2018. KGK TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%202.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2020).
- TFRS 9. 2018. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS/TMS_2020/TMS%202.pdf (Erişim Tarihi: 14.04.2020).
- World Council. 2016. http://www.doglobalgood.org/documents/WOCCU_IFRS_9_for_Coop_Financial_Institutions_Dec_2016 (Erişim Tarihi: 01.09.2020).